

Маріанна Пиріє

СТАНОВЛЕННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПРИНЦИПИ ДІЯЛЬНОСТІ “УКРАЇНСЬКОГО СЕЛЯНСЬКО-РОБІТНИЧОГО СОЦІАЛІСТИЧНОГО ОБ’ЄДНАННЯ” (“СЕЛЬРОБ”) У 1926–1928 РОКАХ

Проаналізовано діяльність “Сельробу” у перші роки існування партії, статут та програмні засади об’єднання. Схарактеризовано формування місцевих організацій та суперечності всередині партії. Висвітлено труднощі, що постали перед “Сельробом” у процесі його становлення.

Ключові слова: “Сельроб”, “Народна воля”, “Селянський союз”, статут та програма партії, партійні комітети, Західна Україна, КПЗУ.

Українські політичні партії Галичини у міжвоєнній Польщі представляли різноманітні ідеології та напрями. Певне місце поміж них посідали й ліворадикальні сили. У 1923 р. на основі Комуністичної партії Східної Галичини виникла Комуністична партія Західної України (далі – КПЗУ), яка намагалася у своїй програмі поєднати комуністичну ідеологію та національні завдання, а також обстоювати інтереси різних соціальних прошарків населення, насамперед селян і робітників. Проте КПЗУ, незважаючи на програмні засади, традиційно для комуністичної ідеології орієнтувалася значно більше саме на робітничий, а не на селянський рух. Сфери діяльності партії обмежував і її нелегальний статус. У результаті було ухвалено рішення про створення нової політичної організації, яка мала б офіційний статус та незаплямовану репутацію. Таким чином, у 1926 р. була створена підконтрольна комуністам партія “Сельроб”.

Метою дослідження є аналіз процесу становлення партії “Сельроб” та особливості діяльності в різних місцевостях у перші роки існування. Це дасть змогу висвітлити проблеми, з якими зіткнулися партійні діячі під час формування місцевих осередків, характер внутрішньопартійних взаємини, зокрема, конфлікти як між керівництвом, так і між різними ланками “Сельробу”, дати загальну оцінку становища та рівень підтримки українським населенням ліворадикальних сил у середині 20-х рр. ХХ ст. в Польщі.

Означена проблема не знайшла достатнього висвітлення в наукових працях. Діяльності ліворадикальних сил, у тому числі й “Сельробу”, присвячені переважно праці дослідників радянського періоду. Основну увагу в цих дослідженнях зосереджено на КПЗУ, а “Сельроб” згадується лише як легальний додаток до комуністичної партії, повністю їй підконтрольний [1-4]. Найвдаліше представлена означена проблематика у праці Г. Сизоненко “Сель-роб у боротьбі за возз’єднання” [5]. Проте й це дослідження, написане під впливом комуністичної ідеології, трактує низку проблем однобоко або загалом замовчує. Попри висвітлення процесу об’єднання “Народної волі” та “Селянського союзу”, оминаються труднощі, з якими зіткнулася партія в перші місяці діяльності, зокрема брак коштів і компетентних кадрів на місцях, конфлікти всередині самого “Сельробу”, а всі здобутки традиційно приписують втручанням КПЗУ.

Джерельною базою статті є документи Центрального державного історичного архіву України у м. Львів, зокрема, 351 фонду “Українське селянсько-робітничє соціалістичне об’єднання (“Сель-Роб”). м. Львів”, а також Державного архіву Львівської області, 121 фонду “Львівське воєводське управління державної поліції”.

Питання створення нової організації було розглянуто 19 вересня 1926 р. у Львові в приміщенні Генерального секретаріату партії “Народна воля”. Загалом на нараді були присутні 18 осіб, зокрема Михайло Заяць, Кузьма Пелехатий, Кирило Вальницький. Під час обговорення потреби об’єднання із “Селянським союзом” основними аргументами на користь створення нової партії виступали звинувачення у бік КПЗУ щодо неефективної діяльності, результати якої фактично непомітні, а її діячі масово сидять у тюрмах [6, арк. 1]. Безперечно, це радше офіційне прикриття, аніж справжні переконання, адже подальша діяльність партії узгоджувалася з КПЗУ. Головною метою створення “Сельробу” було охопити ті сфери політичного життя, які були недоступні для комуністів, що перебували у підпіллі, зокрема, статус послів у сейм давав змогу діячам партії вільно проводити віча, наради та з’їзди, що дозволяло активізувати пропаганду серед робітників та селян. Це об’єднання також давало можливість розширити електорат ліворадикальних сил, адже, на відміну від “Народної волі”, яка традиційно для організації комуністичного спрямування орієнтувалася на робітництво, “Селянський союз” свою діяльність скеровував на селянство.

Процес об'єднання продовжився 3 жовтня у Варшаві, де відбулася нова зустріч представників “Народної волі” та “Селянського союзу”, на якій було наголошено, що метою створення нової партії є уникнення як помилок, допущених комуністичними послами у сеймі через свою принципову позицію, так і в діяльності на місцях [6, арк. 2]. У відозві до населення зазначалося, що партія твориться для того, щоб “організованою силою творити в історії нове право для життя селянських мас...Перший раз лучається у нас дві споріднені селянські партії в одно, велике селянсько-робітничє об'єднання” [6, арк. 4]. На 10 жовтня було призначено новий з'їзд у Львові, що мав завершити процес об'єднання, на який прибула рівна частина представників “Селянського союзу” з Волині, Холмщини, Полісся та Підлісся і “Народної волі” з Галичини, загалом близько 100 осіб. За об'єднання проголосували всі делегати, крім “Володимирівської групи”, “Селянського союзу” у кількості 3 осіб, на чолі з послом С. Назаруком, 2 представники від Холмщини та 2 представники з Бродівського повіту. С. Назарук пояснив свою позицію переконанням, що у новій партії будуть домінувати все ж таки робітничі, а не селянські елементи [6, арк. 12]. Це було першою ознакою непорозуміння усередині двох насильно об'єднаних організацій та передвісником майбутнього розколу.

Декларацію про об'єднання від імені “Селянського союзу” оголосив М. Чучмай, а від “Народної волі” – К. Вальницький. Статут партії було ухвалено 26 листопада 1926 р., а програму після довгих дискусій лише у лютому наступного року. Обговорення тривали увесь січень 1927 року. Було представлено два проекти, авторами яких були М. Чучмай та К. Вальницький. У першому варіанті було намагання поєднати програми “Народної волі” та “Селянського союзу”, уникнувши конфліктних моментів та недоліків [5, с. 51]. У результаті було вирішено розробити абсолютно новий проект, який і було затверджено.

У своїй діяльності партія “Сельроб”, традиційно для подібних організацій ліво-радикального ухилу, стояла на позиції радикальної боротьби українських селян та робітників у солідарності з міжнародним рухом трудящих: “партія сельробів ставить собі за мету боротьбу за соціалізм, устрій працюючого люду, де була б соціальна, політична і народна рівність всіх людей. Тільки соціалізм визволить населення з духовної та матеріальної неволі” [6, арк. 22]. Гарантувалося, що у новій партії як соціальні, так і національні інтереси українського селянства не будуть жодним чином страждати, передбачалося забезпечення селянам прав у політичному та громадянському житті, яке “йому належить із погляду на його кількість та працю” [6, арк. 16].

Головною вимогою в економічному плані була ліквідація поміщицького, державного та церковного землеволодіння і соціалізація фабрик, заводів, місць видобування корисних копалин, встановлення повного контролю над торгівлею та діяльністю банків. Оскільки партія у своїй діяльності орієнтувалася передусім на селян, як основний свій електорат, наголос робився на необхідності передачі без викупу та відшкодування земель, і розподіл їх поміж “трудоим селянством і рільних робітників” [7, арк. 4]. Передбачалася націоналізація та перехід у власність народу всіх природних багатств. Важливим пунктом було звільнення селян, особливо малоземельних, та “робітників і трудової інтелігенції” від усяких надмірних та несправедливих повинностей, скасування податків на продукти першої необхідності та сільськогосподарські знаряддя, а також створення спеціальних комітетів на фабриках і заводах для контролю за продукцією.

У соціальній сфері “Сельроб” домагався затвердження 8-годинного робочого дня та 42-годинного щотижневого безперервного відпочинку, заборони використання праці дітей віком до 16 років, оплати декретної відпустки за два місяці до та 2 місяці після пологів і гарантії соціального забезпечення після втрати працездатності. Значна увага приділялася запровадженню санітарного законодавства і боротьбі з такими соціальними хворобами, як туберкульоз, венеричні захворювання та, звичайно, алкоголізм [7, арк. 4-5].

Знайшлося місце у програмі “сельробівців” і проблемі розвитку освіти. Передбачалося введення навчання рідною мовою для кожної національності коштом держави. Школи мали організовуватися за таким принципом, щоб селяни в будь-якій місцевості могли користуватися ними. Ставилося завдання введення професійної та технічної освіти, широкої державної допомоги самоосвіті через заснування народних університетів, публічних народних бібліотек і театрів [7, арк. 5].

Важливим для українських селян та робітників у Польщі, на переконання “Сельробу”, було національне питання, що тісно пов'язане із соціальними рухами. Попри те партія наголошувала, що бореться за “рівні права для всіх громадян, незалежно від статі, раси, народності і релігії, за повну свободу слова, совісті, друку, за свободу зборів і організацій, профспілок працюючих сіл і міст, за свободу страйків” [7, арк. 3]. Таким чином, “Сельроб” у своїй програмі намагався поєднати національні вимоги із соціальними та висловлювався за загальнодемократичні принципи та свободи.

Обов'язком кожного члена партії було визнання статуту і програми, підпорядкування рішенням та постановам, сплата членського внеску. Виступ проти рішень керівництва партії та її виконавчих органів спричинив до виключення з її лав, а в гіршому разі – догану. Якщо ж незгоду проявляла якась партійна установа, у такому разі передбачалося її ліквідація [7, арк. 6]. Заборонялося одночасно входити до складу іншої партії.

Фактично основним обов'язком кожного сільробівця було брати активну участь у житті партії, поширювати соціалістичний світогляд і програму та залучати нових членів. Члени "Сельробу" були зобов'язані належати до професійних, економічних та інших організацій [7, арк. 6]. Проте звіти окружних комітетів у своїй більшості підтверджують, що членами профспілок були лише одиниці партійців.

Основними осередками "Сельробу" були місцеві партійні установи, які для більшої ефективності об'єднувалися "на території одного повіту або в міру потреби на означеній через ЦК території в окружний Сель-Роб" [7, арк. 6]. Ці осередки, своєю чергою, підпорядковувалися безпосередньо Центральному комітету. Звичайно, що охопити всі повіти та особливо всі населені пункти для партії було неможливим. Тому функцію поширення на таких теренах ідеалів "Сельробу" брали на себе так звані мужі довір'я або тимчасові місцеві чи окружні комітети.

Місцевий осередок міг бути створений за наявності як мінімум трьох членів, поміж яких обов'язково обирався голова. Згідно з документами про заснування сільських комітетів, доволі часто до новостворених осередків входило лише 5 осіб, проте траплялися випадки, коли членами організації зазначалася лише одна чи дві особи, як у Самбірському повіті Львівського воєводства [8, арк. 12, 14].

За наявності більше 10 осіб міг бути обраний комітет із п'яти осіб, що складався б із голови, його заступника, скарбника, секретаря та кольпортера [7, арк. 7]. Кожен місцевий осередок підпорядковувався Окружному комітету та, звичайно, ЦК партії, і постійно звітував про проведену роботу саме цим інстанціям. Зокрема, за літній квартал подавався один звіт, а решта – щомісячно [7, арк. 6]. Усі важливі питання вирішувалися виключно цими інстанціями. Засідання місцевих комітетів, згідно з організаційними принципами, мали відбуватися щотижнево. Щопівроку за рішенням Окружного комітету скликала Загальні довірочні збори всіх місцевих членів партії, на яких звітували щодо організаційної та адміністративної діяльності "Сельробу", переобирали Комітет місцевого осередку, обирали делегатів на Крайовий з'їзд чи Крайову конференцію, обговорювали як місцеві, так і загальні справи [7, арк. 7].

Окружний комітет створювали зазвичай у містах, рідше – у невеликих містечках. Представники місцевих партійних організацій мали право як делегати бути присутніми на засіданнях комітету, які повинні були відбуватися раз на місяць. ЦК мав можливість у будь-який момент скликати надзвичайну нараду задля перевірки якості діяльності в окрузі чи вирішення невідкладних справ.

Щороку відбувався Крайовий з'їзд, який, згідно з програмними принципами, оголошувався найвищою інстанцією, а головним органом управління був Центральний комітет. Саме ці інстанції ухвалювали найважливіші рішення, зокрема, прийняття і внесення змін до програми, тактики та організаційного статуту "Сельробу". Центральний комітет складався з дев'яти осіб, поміж них обирали голову і трьох секретарів. Вони та ще 9 членів обраних Крайовим з'їздом або Крайовою конференцією становили Поширений комітет.

Повноваження ЦК полягали у відкритті, у разі потреби, різних секцій, передусім молодіжних; організації роботи всіх партійних сил та контролю фінансів; визначенні кандидатів та представників до установ самоврядування і законодавчих органів; затвердженні чи відхиленні рішення нижчих інстанцій; створенні постійного Головного секретаріату, який "видає правильник і вказівки в біжучих справах всіх членів партії Сель-Роб та всіх партійних комітетів Сель-Роб, збирає статистичні матеріали відносно всього політико-суспільного життя в краю, веде безплатну правну пораду, бюро посередництва праці та взагалі проводить всю технічну роботу, зв'язану з діяльністю партії" [7, арк. 10].

Для кожного місцевого осередку "Сельробу" надзвичайно важливим було збирання партійних податків від місцевого населення. Ці кошти, а також гроші від передплатників періодичних видань надходили безпосередньо ЦК, який у подальшому перерозподіляв їх між Окружними комітетами. Доволі часто фінансова підтримка місцевих осередків різнилася залежно від перспектив партії у цих регіонах. Така система фінансування створювала суттєві перешкоди для проведення результативної роботи на місцях.

Фінансова ситуація місцевих партійних організацій була особливо складною в перші роки існування "Сельробу", адже для утворення навіть сільських комітетів були необхідні ресурси, не кажучи вже про кошти на передвиборну кампанію до органів місцевого самоврядування та, особливо, польського сейму і сенату. Станом на березень 1928 р. до ЦК постійно надходили листи від місцевих членів партії з вимогами покривати їхні витрати чи борги, пов'язані саме з організаційною роботою та утриманням місцевих осередків чи секретаріатів. Проте керівництво партії постійно наголошувало, що компенсує лише ті витрати, які були попередньо затверджені ЦК [9, арк. 4]. Інші видатки мали фінансуватися тільки місцевими фондами, яких зазвичай не вистачало на мінімальні витрати, тому ті секретаріати чи осередки, на які не вистачало коштів, просто ліквідували. Таке рішення, наприклад, було ухвалено щодо Ковельського повітового комітету, якому бракувало коштів для утримання секретаріату [10, арк. 19]. Сколівський повіт партія не могла забезпечити навіть необхідними брошурами та іншою документацією, адже на машинці їх друкувати не можна було, а в друкарні не було необхідних коштів для покриття таких видатків, так само як і не було коштів для забезпечення організаційної роботи на місцях [11, арк. 28]. Це викликало

велике розчарування місцевих “сельробівців” та недовіру до керівництва партії, адже ставило місцеві осередки у безвихідне становище: “годі нам що-небудь зачинати з неорганізованою масою, яка до нас не має довір’я. Ще якби це в одному селі, а не в цілій околиці” [11, арк. 29].

Траплялися випадки, коли до ЦК зверталися з доволі безпідставними вимогами. До прикладу, один із мужів довір’я у Більському повіті Люблінського воєводства Данило Давидюк просив про грошову допомогу у зв’язку з весіллям його дочки. Прохач зазначав, що потрапив у таке складне фінансове становище через тяжку та тривалу роботу саме задля блага партії, адже об’їзд сіл та містечок, залучення нових членів партії потребували великих зусиль та багато часу, в тому числі і в будні робочі дні [12, арк. 1-2]. Більш доцільними були вимоги Михайла Дибки з Добромільського повіту, який просив про повернення коштів для виплати позики, взятої для передвиборної кампанії. ЦК наполегливо пояснювало у подібних випадках, що на передвиборні акції призначалися певні суми на кожен округ зі скромних фондів, що були у розпорядженні партії. “З приділених сум мали Окружні Комітети розпоряджатися й так ними господарити, щоби вони вистарчили на всю роботу до переведення виборів. Поза ті суми не мали права Окружні чи місцеві Виборчі Комітети піти. Якщо зайшли такі недокладности, про які пишете, то не наша в тім вина, тільки тих людей, які там працювали. І ми тут не в силі що-небудь вдіяти. Наші фонди на вибори зістали цілковито вичерпані й тепер ми не маємо змоги покривати таких боргів, про які Ви пишете. За них відповідають ті люде, які без нашої відома й без нашої згоди такі довги спричинили” [13, арк. 41].

Доволі часто фінансування партії не вистачало і для захисту арештованих членів. ЦК просив ув’язнених зрозуміти складність ситуації та покладав відповідальність на повітові комітети [14, арк. 13]. Оскільки брак коштів в останніх був ще відчутнішим, то керівництво партії запропонувало їм ввести спеціальний податок на такі потреби, проте на місцях виникали проблеми навіть зі збиранням партійного внеску, адже багато господарств потребували відновлення ще з часів війни.

Проте здебільшого випадків першочергову фінансову допомогу арештованим та їхнім сім’ям надавали саме місцеві члени, і тільки тоді, коли цього не вистачало, зверталися до вищих партійних інстанцій. До прикладу, у квітні 1928 р. до Генерального секретаріату звернулася Іванна Озарко із Гнусівців на Станіславщині з проханням допомоги у зв’язку з майже двомісячним ув’язненням чоловіка. Єдиною пропозицією керівництва партії було звернення постраждалої до канадських представників, які в цей час надавали грошову підтримку постраждалим від повені [15, арк. 30-32].

Така позиція ЦК викликала постійні конфлікти між керівництвом партії та місцевими представниками. Часом доходило до доволі абсурдних ситуацій. До прикладу, залучені нові діячі не могли отримати підтвердження про своє членство у партії, оскільки ЦК відмовлявся надсилати необхідні документи, доки до скарбниці не надійде грошовий внесок від них. Своєю чергою, люди втрачали довіру до керівництва й відмовлялися надсилати податок доти, доки не отримають офіційного підтвердження про своє прийняття. Це створювало своєрідне замкнене коло і виходу із такої ситуації запропонувати ніхто не міг.

Відбувалися й більш серйозні та масштабні конфлікти. У відповідь на закиди про те, що організація осередків має відбуватися за кошти місцевих членів, Василь Гаврильчик, голова сільського комітету Добровиці Сарнівського повіту, стверджував, що “там, де ще мала кількість членів, організація не має жадної можливості покривати видатки, які необхідні в такому випадкові, а тим більш де розкладова сила має впливи” [16, арк. 23]. Невдоволення місцевих членів партій викликав посол М. Чучмай, що обирався послом у сеймі саме від даного регіону неодноразово, проте фактично повністю ігнорував цей регіон. Багато членів партії просто вирішили повернути свої посвідчення, адже, по суті, працювали собі на шкоду.

Звинувачення у бік бездіяльності та незацікавленості ЦК у певних регіонах звучали неодноразово. Представники Долинського повітового комітету обурювалися відсутністю на довірочній нараді представника від ЦК, а ще більше тим фактом, що їх про це не повідомили, і тому не було розглянуто більшість нагальних проблем [17, арк. 3]. У Коломиї вважали, що партія, зазнавши невдачі в цьому регіоні під час виборів, просто перестала цікавитися повітом [18, арк. 14]. Доволі гостро критикували керівництво на Пінщині: “подібне ж як до цього часу, трактування організаційної праці ... з боку всяких партійних установ сіє лишень цілковиту дезорганізацію та повну зневіру в наші власні сили серед місцевого селянства, котре починає дивитися на своїх поводитирів, як на таких, що вміють лишень між собою сваритися” [19, арк. 9]. Причиною такого ставлення місцеві діячі вважали той факт, що це була одна з найбільш віддалених українських територій.

Скарги надходили і стосовно роботи Окружних комітетів. Зокрема, представники Горохівського повіту скаржилися на те, що Окружний комітет належно не підготувався до передвиборної акції до органів місцевого самоврядування, не відбувалося зібрань для обговорення та укладення плану виборів, члени комітету фактично не проявляли ніякої активності під час виборів і не було скликано жодного передвиборного віча, а мінімальна підготовка проходила лише в районах, наближених до Горохова [20, арк. 5].

Одним з основних завдань місцевих представників партій було “ширити при кожній нагоді соціалістичну думку між селянами, робітниками та трудовою інтелігенцією, приєднувати між ними нових прихильників, кандидатів в члени партії Сель-Роб...через озна-

йомлення їх з програмою партії Сель-Роб та через поширювання між ними партійних газет і других партійних видань” [7, арк. 7-8]. Важливим обов’язком для представників “Сельробу” була активна участь у діяльності місцевих професійних, спортивних і культурно-освітніх товариств та організацій. У разі відсутності таких відповідальність за їхнє заснування покладалася саме на місцевий партійний осередок, адже представництво, і тим паче, керівництво такими організаціями сприяло б поширенню популярності партії, особливо поміж селян, які становили основний електорат “Сельробу”.

Проте займатися організацією товариств чи бібліотек насправді було фактично неможливо, але причина полягала не у відсутності бажання у місцевих діячів, а через уже згадані фінансові труднощі. Тому ЦК відповідав на подібні звернення рекомендаціями просити грошової допомоги у земляків, які проживали у США чи Канаді.

Оскільки партія постала через примусове об’єднання двох самостійних організацій, у перші місяці діяльності “Сельробу” основна робота була спрямована на централізацію організаційного апарату, зокрема уніфікацію Головних секретаріатів “Сельсоюзу” та “Народної волі”. Наступним кроком стало заснування місцевих осередків. Для цього територія розподілялася на три основні класи. Робота розпочиналася насамперед в округах, що належали до так званого першого класу, адже це були місцевості, де партія відчувала прихильність та найбільшу підтримку. Лише після утвердження в цих регіонах місцеві осередки створювалися на теренах другого класу, де рівень підтримки був середнім. Тільки після цього зверталася увага на решту місцевостей, у яких партія фактично не здобула прихильників [21, арк. 28].

Створення партійної мережі відбувалося зі значними затримками, оскільки місцями “сельробівцям” доводилося долати значні, не лише фінансові, проблеми. До прикладу, місцеві представники “Сельроблівіці” звітували М. Заяцю, що станом на початок 1928 р. жодним чином не можуть організувати осередок у селі Бортники, оскільки селяни вважають партію “московською” і їхні симпатії ділять інші політичні сили [22, арк. 3]. Інша проблема полягала у постійному браку активних людей, адже більшість боялася арешту і якщо й працювала, то виключно у своїй рідній місцевості, що не сприяло розширенню діяльності [23, арк. 9].

Доволі частими були випадки, коли на віче не прибував делегат зі Львова. Зазвичай це відбувалося через непередбачувані обставини, але траплялися випадки, коли виникали непорозуміння між місцевими осередками та вищим керівництвом. Здебільшого віча призначалися на святкові чи вихідні дні, а представники ЦК надсилали своїх уповноважених посеред робочого тижня, навіть у період найбільш інтенсивних сільськогосподарських робіт, що найчастіше призводило до відсутності населення. ЦК стверджував, що не можна організувати всі віча виключно у святкові дні, адже їх у місяці є невелика кількість, послів також небагато і після жнив вони будуть мати ще більше роботи [24, арк. 10-11]. У більшості таких ситуацій перед людьми просто не було кому виступати і посягнувати позицію партії та її роль у житті мас, особливо селян [23, арк. 10]. Це не дозволяло не тільки збільшувати кількість членів партії, а й одержувати потенційні голоси виборців. Такі випадки яскраво свідчать про неспроможність місцевих діячів належно провадити організаційну, особливо пропагандистську діяльність. Імовірно, причиною цього була неналежна підготовка місцевих кадрів й орієнтування виключно на вищі партійні інстанції.

У різних місцевостях процес формування партійної мережі проходив неоднаково. До прикладу, доволі тривалим був процес становлення “Сельробу” у Станіславові, адже організаційна робота проходила дуже повільно і станом на першу половину 1927 р. не було засновано ще жодної місцевої організації [15, арк. 1]. Проте це було доволі традиційним явищем для всіх українських повітів. Найшвидше організували місцеві осередки навесні 1927 р. у Золочівському повіті Тернопільського воєводства, Косовському повіті Станіславівського воєводства, Кременецькому та Луцькому повітах Волинського воєводства, Рудківському повіті Львівського воєводства [25–28]. Більшість місцевих осередків, переважно сільських, була сформована лише наприкінці 1927 р. та в перші місяці 1928 р.

Доволі вдало, згідно зі звітами повітового комітету, проходила організаційна робота у Дорогичинському повіті Поліського воєводства. Партія створила 32 селянські комітети, залучила у свої лави 556 членів, доволі успішно відбула вибори до громадських рад та постійно проводила численні віча й наради [29, арк. 7]. Міцні позиції мав “Сельроб” на Жовківщині, де діяло товариство ім. Качковського, майже всі члени якого перейшли у новостворену партію. Найактивнішим представником партії у цій місцевості був студент Львівської політехніки Микола Хам, який масово проводив віча та зібрання в повіті, привернувши до себе пильну увагу польської поліції [30, арк. 15].

Проте, незважаючи навіть на такі здобутки, “Сельроб” не сприймався іншими політичними силами, особливо польською владою, як суперник чи суттєва загроза звичному порядку. Зокрема, повітові управління поліції у своїх звітах зазначали, що, враховуючи склад партії на місцях, а саме, відсутність представників від інтелігенції, її подальший розвиток не має шансів на успіх [31, арк. 3]. Це була доволі обґрунтована позиція, адже більшість місцевих партійних діячів були селянами чи аграрними робітниками, рідше – кравцями, столярами, мулярами, і лише в містах поміж робітників траплялися студенти, юристи чи журналісти.

Незважаючи на труднощі, які поставали перед партією в означений період, підсумовуючи діяльність “Сельробу” в 1928 р., можна відзначити значну активність місцевих осередків, які максимально намагалися виконати свої обов’язки. Зокрема, у 12 повітах Тернопільського воєводства було організовано 23 віча, в яких узяли участь 13 200 учасників, 4 партійні конференції, на які прибув 261 делегат, 27 партійних зборів із 1827 учасниками, та вдалося залучити 424 нових членів. Найактивніше в цьому воєводстві діяли місцеві партійні організації у Бродівському та Золочівському повітах, де, відповідно, і вдалося залучити більшість нових прихильників, а найнижчу ефективність продемонстрували у Тернополі та Перемишлянах [32, арк. 1]. У 19 повітах Львівського воєводства проведено 18 віч, які відвідало 12 150 осіб, 6 окружних партійних конференцій із 514 делегатами та 43 партійні збори із 3 109 учасниками. У статистичних даних зазначено й 970 нових членів партії, проте не вказано, в яких повітах воєводства вони проживали [32, арк. 3]. У Станіславівському воєводстві у 332 селах із 35 повітів відбулося 43 віча, організованих “Сельробом”, які відвідали 25 900 осіб, за даними документів самої партії. Крім того, було скликано 10 окружних конференцій із 835 делегатами від 163 сіл, та 75 партійних зборів з 5 293 учасниками. Вдалося залучити аж 1 544 нових членів партії [32, арк. 4].

У той час, коли місцеві комітети намагалися максимально ефективно організовувати роботу в повітах, ЦК “Сельробу” робив усе можливе, щоб партія фактично продовжила своє існування. Це було можливе лише після ліквідації розколу. Вже до середини 1927 р. суперечності між керівництвом партії стали неподоланними, й 11 вересня більшість членів колишньої “Народної волі” оголосили про створення “Сельроб-лівиці”.

Значні дискусії викликало навіть питання щодо єдиного офіційного друкованого партійного органу, якого на той час не існувало, а його функції виконували дві газети – “Наше життя” та “Воля народу”. П. Крайківський та С. Маківка наполягали на тому, що необхідно виправити ситуацію. К. Вальницький суперечив їм, стверджуючи, що обидві газети чудово виконують свої завдання, хоча й не мають статусу офіційних, а на відкриття нового видання бракує коштів. Проте більшість знехтувала його доказами та схилилися до пропозиції С. Маківки. Подібна дискусія відбулася і наприкінці 1927 р., коли М. Чучмай, С. Козицький та П. Крайківський для поліпшення пропаганди запропонували розпочати видання щоденної газети [32, арк. 29]. Проти цієї пропозиції виступили М. Заяць та К. Вальницький, які були переконані, що селянин просто не має часу щодня читати пресу, тому це буде лише даремна праця і, відповідно, витрати коштів.

На початку лютого 1927 р. так звані колишні “народоволівці” вимагали розширення складу ЦК, адже попри домовленості під час об’єднання, вони перебували у меншості [32, арк. 7]. Проте їхні зауваги щодо залучення більшої кількості представників від селян, робітників та молоді не отримали підтримки.

У Варшаві 15 грудня 1927 р. відбулася нарада ЦК КПП щодо повторного об’єднання “Сельробу”. Наголошувалося, що напередодні виборів усі партії, які перебувають у сфері впливу КПП, повинні виступати єдиною силою, адже мають сильніші позиції поміж населення ніж комуністи, тому необхідно було уникнути ситуацій, за яких влада мала б підстави для усунення їх від виборів [33, арк. 37-38]. На з’їзді правіці “Сельробу”, що відбувся 18 грудня 1927 р., П. Крайківський висловив своє переконання, що ідея об’єднання “Селянського союзу” та “Народної волі” загалом була помилковою, в цьому й основна причина розбрату. Під час обговорення було висунуто пропозицію подолати розкол через об’єднання обох частин, але виключивши керівництво “народоволівців”. Ця пропозиція здобула під час голосування лише 15 голосів. Частина (23 голоси) підтримала С. Козицького, який погодився із П. Крайківським про помилкове насильне об’єднання двох організацій, наголошуючи, що не можна допустити повторення тієї самої помилки. Жодна пропозиція не здобула більшості голосів, і, на думку багатьох членів партії, це продемонструвало, що єдність відсутня не тільки між обома частинами “Сельробу”, а й навіть усередині самих відламів, “що є в дійсності рівнозначне з виказом недовір’я цілому прововоді правіці Сель-Роба” [21, арк. 2]. Незважаючи на подальші спроби ліквідувати розкол, партії цього не вдалося досягти.

Отже, становлення “Сельробу” було тривалим процесом. Партії довелося подолати значні перешкоди, зокрема, під час організації місцевих осередків. Головна причина цих труднощів полягала у тому, що партія постала внаслідок злиття двох самостійних організацій із відмінними позиціями. “Сельроб” намагався максимально влитися в українське політичне та громадське життя, проте рівень підтримки залишався незначним, адже організаційна робота на місцях відбувалася повільно, ґрунтуючись більше на ентузіазмі місцевих селян, а не діях ЦК партії. Постійні конфлікти виникали не тільки між керівництвом, а й між різними партійними ланками, що призвело до напруження у взаєминах між місцевими представництвами та центром. Для формування сільських осередків та їх утримання постійно не вистачало як коштів, так і кваліфікованих партійців. Певні території, загалом залишилися поза увагою діячів “Сельробу”, оскільки вважалися керівництвом неперспективними. Це призводило до розчарування більшості місцевих “сельробівців” та переходу їх у лави інших партій, насамперед Українського національно-демократичного об’єднання.

Література

1. Васюта І. Формування робітничо-селянського союзу в революційній боротьбі на Західній Україні 1921–1939 / І. Васюта. — Львів : Видавництво при Львівському державному університеті видавничого об'єднання "Вища школа", 1988. — 172 с.
2. Галушко Є. Нариси історії ідеологічної та організаційної діяльності КПЗУ в 1919–1928 рр. / Є. Галушко. — Львів : Видавництво Львівського університету, 1965. — 261 с.
3. Панчук М. "Білі плями" героїчного літопису: з історії Комуністичної партії Західної України / М. Панчук. — К. : Політвидав України, 1989. — 129 с.
4. Панчук М. Боротьба КПЗУ за ідейне й організаційне зміцнення партійних лав і посилення впливу на маси / М. Панчук. — К. : Вища школа, 1982. — 198 с.
5. Сизоненко Г. Сель-роб у боротьбі за возз'єднання / Г. Сизоненко. — Львів : Каменяр, 1971. — 174 с.
6. Державний архів Львівської області (далі – ДАЛО), ф. 121, оп. 2, спр. 112.
7. Центральний державний історичний архів України, м. Львів (далі – ЦДІА України, м. Львів), ф. 351, оп. 1, спр. 1.
8. ЦДІА України, м. Львів, ф. 351, оп. 1, спр. 54.
9. ЦДІА України, м. Львів, ф. 351, оп. 1, спр. 4.
10. ЦДІА України, м. Львів, ф. 351, оп. 1, спр. 36.
11. ЦДІА України, м. Львів, ф. 351, оп. 1, спр. 56.
12. ЦДІА України, м. Львів, ф. 351, оп. 1, спр. 18.
13. ЦДІА України, м. Львів, ф. 351, оп. 1, спр. 23.
14. ЦДІА України, м. Львів, ф. 351, оп. 1, спр. 44.
15. ЦДІА України, м. Львів, ф. 351, оп. 1, спр. 58.
16. ЦДІА України, м. Львів, ф. 351, оп. 1, спр. 55.
17. ЦДІА України, м. Львів, ф. 351, оп. 1, спр. 24.
18. ЦДІА України, м. Львів, ф. 351, оп. 1, спр. 37.
19. ЦДІА України, м. Львів, ф. 351, оп. 1, спр. 48.
20. ЦДІА України, м. Львів, ф. 351, оп. 1, спр. 22.
21. ЦДІА України, м. Львів, ф. 351, оп. 1, спр. 3.
22. ЦДІА України, м. Львів, ф. 351, оп. 1, спр. 14.
23. ЦДІА України, м. Львів, ф. 351, оп. 1, спр. 12.
24. ЦДІА України, м. Львів, ф. 351, оп. 1, спр. 20.
25. ЦДІА України, м. Львів, ф. 351, оп. 1, спр. 32.
26. ЦДІА України, м. Львів, ф. 351, оп. 1, спр. 38.
27. ЦДІА України, м. Львів, ф. 351, оп. 1, спр. 39.
28. ЦДІА України, м. Львів, ф. 351, оп. 1, спр. 42.
29. ЦДІА України, м. Львів, ф. 351, оп. 1, спр. 25.
30. ДАЛО, ф. 121, оп. 3, спр. 67.
31. ДАЛО, ф. 121, оп. 3, спр. 70.
32. ЦДІА України, м. Львів, ф. 351, оп. 1, спр. 6.
33. ДАЛО, ф. 121, оп. 3, спр. 69.

Activity of "Sel'rob" during the first years of existence of the party, charter and programmatic principles of association are analyzed in this article. Formation of local organizations and contradiction in the party are described, difficulties that appeared before "Sel'rob" in the process of its becoming are reflected.

Key words: "Sel'rob", "Narodna volia", "Selanskyi soiuz", charter and program of party, party committees, Western Ukraine, CPZU.